

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת ויגש נדרים כה. - כט:

בתוס' דשבועות [כט. בד"ה כשהשביע] הקשה, מה היתה מועלת השבועה, כמו שהיה ירא שיעבדו עבודת כוכבים, כמו כן היה לו לירא פן יעברו השבועה. וכן המהרש"א בח"א, ונראה דלק"מ, דהשבועה עצמה היא קבלת התורה, ואי לאו השבועה, בדיבור בעלמא ליכא קיבול, ולא היו נענשים אם יעברו עליה, וכן מוכיח המקרא לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו וגו', והרבה כמוהו. ועיי' ברש"ש שהקשה ע"ז, דמ"מ במה קבלו על עצמם קיום שבועה. [ולכא"ו סברת המהרש"א, דאף קודם קבלת התורה אשכחן בדוכתי טובא שנשבעו לחזק הדברים, באע"ה למלך סדום ולאבימלך, ואליעזר לאברהם, וביעקב ולבן, וכהנה רבות].

כה. לא, עבודת כוכבים איקרי אלוה, דכתיב ובכל אלהי מצרים וגו'.

הקשה הריטב"א, וכן נדפס ברשב"א בשם גליון [וכ"ה בנימוק"י בקיצור] וז"ל, וא"ת ולימא להו משה קבילו עלייכו מאי דאמר לכו יו"ד - ה"א - וא"ו - ה"א, שהוא שם המיוחד לבורא ית' ולא לזולתו, והשתא לא מצו לאערומי ולאסוקי שמא לע"ז בשם המיוחד. איכא למימר, דכיון דאפשר ליה בלאו הכי, לא רצה לפרש את השם ולקרותו ככתבו ברבים, דהא כתיב [שמות ג, ט"ו] זה שמי לעולם, ואמרינן בפסחים [ג.] לעלם כתיב. ובגליון שברשב"א ובנימוק"י תירצו עוד, א"נ י"ל, עבודה זרה קרו לה בשם המיוחד נמי, כדרשינן בב"ר [פרשה כ"ג, ז'] גבי "אז הוחל לקרא בשם ה'" כלומר לקרוא ע"ז בשם ה'.

והבן יהוידע כ' מסברא דנפשיה דאסור להזכיר השם ככתבו, ואם יזכיר באל"ף דל"ת, גם אותיות שם זה נמצא בחול, דכתיב [בראשית י"ח, ג'] אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, דאיכא דס"ל [שבועות לה:] שהוא חול, ולגדול שבהם היה אומר כן וכו'. ושו"ר לרבינו המאירי ז"ל בשיטתו שכ', דאפ"ל היה מזכיר שם [המיוחד], הרי אמרו כל השמות האמורות במיכה חול, אע"פ שיש בהם שם המיוחד, עכ"ד, [וכ"ה בתוס' דשבועות כט., והוא כתיובך בתרא דהגליון והנימוק"י]. וקשיא לי על דבריו, דהתם במיכה בעל הפסל הוא דאסיק לע"ז בשם זה, והכתוב מעתיק דברים שדיבר בעל הפסל שהיה חוטא לקרות את פסלו בשם המיוחד, כאשר העתיק בתורה מה שאמרו על העגל אלהיך ישראל, וכל כה"ג לא אמרינן דע"ז איקרי בהכי בתורה, כדקאמר כאן תלמודא על שם אלוך דהכתוב עצמו קורא את הע"ז בשם אלוך. [ולכא"ו ה"נ תקשי על ראת הגליון והנימוק"י מקרא ד"אז הוחל לקרא בשם ה'"].

כה. משמע מצות ציצית, דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל מצוות שבתורה.

כה. א"ל פרעתין, א"ל רבא א"כ זיל אשתבע ליה דפרעתיה.

הר"ן פי' דפרעתי מקצת קא טעין, דאי פרעתין הכל, אין כאן אלא שבועת היסת, ולמה ליה למינקט ס"ת, [ועיי' ברש"ש דהא דאשתבע דפרעיה כל מה דהו"ל בידיה, אף דהוא עצמו הודה במקצת, יתכן ששילם אותו מקצת קודם שנשבע]. אבל המאירי פי' דכפר הכל, ואע"פ ששבועת היסת היתה ואינה צריכה נקיטת חפץ, מחמיר על עצמו היה, כדי שמתוך לקיחת הספר יהא לו מקום ליתן את הקנה לחבירו בלא היכר תחבולה.

וז"ל הריטב"א, א"ל פרעתין, פי' האי לישנא דכופר בכל הוה, הילכך כי א"ל רבא אשתבע ליה דפרעתי, היינו שבועת היסת וכו', וכיון דאמרינן דנקט ספרא ואשתבע, שמעינן דשבועת היסת נמי בנקיטת חפץ היא כשבועה דאורייתא וכו', והיינו דאבעיא לן התם במס' שבועות [מא.] מי איכא מידי בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן וכו', ולא אמרינן דאיכא בינייהו לאנקוטי ליה חפצא וכו'. אבל הגאונים ז"ל כתבו דשבועת היסת אינה בנקיטת חפץ וכו', אלא שבדורות הראשונים מפני חומרו השבועה שנפרעין ממנו ומן העולם כולו, היו נוהגין וכו', הלכך בדורות הללו אין לב"ד לנהוג כן, אלא [בדין] [בדרך] התלמוד להשביעו בשם ובנקיטת חפץ בשבועה דאורייתא לדברי הכל, ובשבועת היסת בהזכרת השם לכו"ע מיהת, ולדידן אף בנקיטת חפץ, וכן דעת מורי נר"ו.

כה. א"ל למלוה נקוט האי קניא בידך וכו', ההוא מלוה רגז ותברה לההוא קניא ואישתפך הנהו זוזי לארעא וכו'.

בבן יהוידע נסתפק, אם היה המלוה משליך הקנה לים ואח"כ הודה הלוה שלא פרע למלוה, רק עשה ערמה זו להניח המעות בתוך הקנה ולמוסרו למלוה לפי שעה, איך ידונו דיניי להאי דינא, מי אמרינן כיון דהודה דלא פרע נמצא דעדיין חייב לו, והמלוה אם אינו חייב לשלם בשביל היזק שהזיק ואיבד מעות שבקנה, [דאין דרך כלל להניחם שם, עיי"ש דשו"ט בהאי פטורא בהמשך דבריו], במה יפטר הלוה מן החוב שחייב בו, או דילמא המלוה חייב לשלם בשביל מה שאיבד המעות שבקנה, וממילא אין הלוה חייב לשלם לו החוב שכנגדם. עוד נסתפק, אם יש למלוה דין שומר חנם בשביל הקנה או דין שומר שכר, די"ל דאין זה שומר חנם כיון דהלוה אמר לו נקוט האי קניא בידך כדי שאהיה אוחז הס"ת בידי ואשבע לך, והמלוה אחז הקנה בידו לצורכו כדי שזה ישבע, ונפק"מ בזה אם הקנה והמעות שבתוכו לא איבדם בפשיעה.

כה. כשהשביע את ישראל בערבות מואב, אמר להם וכו'.

בהגהות טל תורה למהר"ם אריק כ', דהו"מ נמי למימר צדקה, וסוכה, וישיבת א"י, ומילה, ומזוזה, ששקולה כל אחת ממצוות אלו ככל המצוות [יעו"ש המקור לכאן]. וז"ל תוס' בשבועות [כט.], הא דשבק עבודת כוכבים דכתיב בה נמי וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה וכו', ואמרו שכל הכופר בה כמזדה בכל התורה כולה, משום דבלשון בנ"א לא מיקרי כל המצוות אלא ציצית.

כה. אמר שמואל בטרוף.

לרש"י והר"ן היינו שעשו בקעים וחריצים, [ולזה נתכונו תוס' בפ' קמא שהוא מנומר, כמבואר בת"י]. והקשו תוס' מה ענין מנומר לקורות בית הבד, [ומה מועיל כשהוא מנומר, ת"י], ובירושלמי מפרש טרוף מרובע. [רחב ואינו עגול, הרא"ש. וכן פי' הריטב"א בשם רב שרירא גאון בטרוף הוא שוה, כמו הטורף את גגו [מכשירי פ"ב מ"ד] שפי' הטח פניו להשוותו]. וכ' בת"י, דקורת בית הבד צריך שיהא טרוף שלא יהא עגול מגבו, שיכולין ליתן עליו אבנים להכביד. וז"ל המאירי, פירשו בו שהוא מנומר כקורת בית הבד שהיא טרוף מצד כתמים שבה מחמת ניצוצות של שמן וכו', ומתוך כך הסכימו לפרש בה כדברי תלמוד המערב שהזכירו במקום טרוף שבכאן מרובע, ר"ל שטוח וכו', ופירש שגבו טרוף, ר"ל שאף גבו שטוח כקורת בית הבד ולא עגולי, וקורת בית הבד עביה עשוי כצורת משולש, ונמצא כל אחד משלשה צדדיו שטוח, וזה אינו בצורת נחש אלא בטנו שטוח וגבו עגול.

כה. בר"ן ד"ה ה"ג ואשתבע דיהבית לך זוזן. ולא גרסי' דפרעית לך, דהא איהו לאו בתורת פרעון שקליה.

והרשב"א כ' משום דהלוה לא יבינהו לפרעון, והמאירי כ' לתרוייהו. וז"ל הריטב"א, כיון דאשתבע ליה דפרעיה, רגז מלוה וכו', אשכח דכי אשתבע לקושטא אשתבע וכו', ושמעין מהכא דמאן דמחייב זוזי לחבריה, ויהבינהו ליה בידיה או בכיסיה או ברשותיה במקום המשתמר לו שאפשר לו לידע והם קיימים בידו או ברשותו, אע"ג דלא גלי ליה מעיקרא דלפרעון יהבינהו ניהליה, פרעון הוי, וכי אשתבע השתא דפרעיה, בקושטא קא משתבע, כדמוכח הכא, דנתניה שלא מדעת בידו הויא נתינה, וה"ה לפרעון במקום שיש לו לידע ומקום המשתמר, דהא קי"ל [ב"ק קיח.]. לדעת מנין פוטר וכדכתבנא [בפ"ק] [בב"ק]. וכן אומר מורי נר"ו, שאם המלוה גזל ממנו כדי חובו, והאי מקנה ליה לדידיה בפרעון חוביה [שלא מדעתו של המלוה], דשפיר מצי משתבע דפרעיה, ויש סעד לזה במס' ב"ק בשמעתא דהגוזל את חברו והבליעו בחשבון [קיה].

כה. בר"ן ד"ה לא אתכם לבדכם, שאם בא לומר וכו' הא כתיב בתר הכי את אשר ישנו פה וכו',

ומשמע דכוליה רישא דקרא מייתר להך דרשא. והמהרש"א בח"א בשבועות [כט.]. פי' בדברי רש"י שם דתיבת "לבדכם" יתירא לדרשא. וז"ל הת"י, שנא' ולא אתכם, פי' ולא על דעתכם, כי את אשר ישנו פה וגו', מה דורות הבאים אין בלבבם תנאי, אף אנו אין בלבנו תנאי.

כה: כשם שנדרי שגגות מותרות, כך שבועות שגגות מותרות.

כ' הרשב"א, משום דבמתני' דנדרי קתני הני ד' נדרים שהתירו חכמים, משו"ה תני בברייתא כשם שנדרי שגגות כך שבועות שגגות, אבל עיקר שגגה כי כתיבא שהיא מותרת, גבי שבועות כתיבא, דהא מדכתיב האדם בשבועה ילפינן לה בשבועות, דאמרינן התם האדם בשבועה פרט לאנוס. וכ"כ בתוס' הרא"ש. [והוסיף וז"ל, וא"ת היאך ילפינן נדרי שגגות משבועה, איכא למיפרך מה לשבועה שאינה חלה על דבר מצוה. וי"ל, כיון דשבועה חמורה דכתיב בה לא ינקה, וגם חלה על דבר שאין בו ממש, לא מסתבר לאחמורי בנדרי טפי מבשבועות].

וז"ל התוס' בשבועות [כה: בד"ה כשם], תימה דתלי כתיבא בדלא כתיבא, שבועה כתיבא מדדרישין לעיל [כו.]. האדם בשבועה פרט לאנוס. וי"ל משום דהיא דנדרי שגגות משנה היא בפ' ארבעה נדרים, אבל גבי שבועה לא תנן בשום דוכתא. וכ' הקרן אורה, משמע מדבריהם דנדריים ילפינן משבועות, ובשבועות ילפינן מקרא דהאדם בשבועה פרט לאנוס, וכ"ש בנדריים דקילי, וכ"כ הרא"ש ז"ל. ולדידי קשה, א"כ אמאי חשיב לה

בכלל נדרים שהתירו חכמים, כיון דמה"ת לאו נדר הוא, וכל הארבעה נדרים משמע דחכמים התירו מסברא בעלמא.

ע"כ נראה, דמקרא דהאדם לא ילפינן אלא היכא דאנוס בשבועה עצמה, כגון שנשבע שלא אכל ושכח שאכל, אבל בכה"ג דתלה אכילת פירות בתנאי אכילה להבא או לשעבר, לא שמעינן לה כלל מקרא דהאדם, והו"א דאפי' אם שגג בתנאו לשעבר או להבא אסור הוא באכילת פירות, אבל חכמים אמרו דאין זה נדר, ושגגה היא כיון שהיה שוגג בתנאו, והיינו דקמ"ל בברייתא כשם שנדרי שגגות מותרים כך שבועות שגגות מותרין. אלא דלפ"ז קשה הא דאמרינן ה"ד שבועות שגגות כגון רב כהנא ורב אסי, וזה מקרא דהאדם ילפינן. וי"ל דקמ"ל דגם עונש ליכא.

כה: כך שבועות שגגות מותרות.

כ' הדרישה [סי' רל"ט סק"ד], ק"ק דא"כ היאך מצינו שבועת ביטוי [שיתחייב קרבן בשוגג], דהא כ' הטור לעיל [ריש סי' רל"ו] דבין נשבע על דבר שעבר או להבא חייב קרבן. וי"ל דודאי אם נשבע שדבר זה כן הוא, והוא לא כן, בודאי חייב קרבן, שהרי נשבע לשקר, כגון שאמר שבועה שאכלתי היום והוא לא אכל, אע"ג ששכח, מ"מ הרי שוגג הוא וחייב קרבן, אבל כאן לא נשבע על דבר שכן הוא, אלא נשבע על תנאי אם אמר פלוני דבר זה ונמצא שאמרו, הרי זה שגגה ומותר לאכלו, שאין השבועה חלה כלל, כיון שעל תנאי זה נשבע. והש"ך [ס"ק ל"ג] תמה עליו, דבגמ' [שבועות כו:] וברמב"ם [פ"ג מהל' שבועות הלכה ו' ז'] מבואר להדיא דבנשבע שלא אכל ולא ידע שאכל, פטור מקרבן, דהוי שבועות שגגות, וחייב קרבן אלשעבר כשיודע שאכל וששבועתו שקר, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן.

וכ' עוד הש"ך, דבתלה בתנאי לא הוי שבועות שגגות אלא כשבשעת השבועה היה ברור לו שכדבריו כן הוא, כגון שכשנשבע שלא יאכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה, היה ברור בדעתו שלא אמרו, אבל אם לא היה ברור לו אלא שהיה מסתפק בדבר, או שאינו יודע כלל הן או לאו, ונשבע אם אמר פלוני דבר זה, לא אוכל ככר זה, אין זה שבועות שגגות ואסור בככר. [ועיי' בפת"ש [סי' רל"ב סק"ג] בשם תשו' משכנות יעקב, דהנודר משום שהאמין למספר לשה"ר על שותפו שהעלים ממנו, אינו בכלל נדרי שגגות, דמי התיר לו להאמין כ"כ, וכי נתיר לו לישבע על חשד בעלמא וכו', ואף דמצינו דרב נחמן נשבע דטבע חסא [יבמות קכא.], ועיי"ש בהגרע"א, היינו לפי דכל הנטבעים רובא דרובא למיתה וכו', ומהיכא תיתי לא יהא נשבע ע"פ רובא דאורייתא וכו', אבל לישבע ע"פ דמיון, ודאי דאסור מה"ת, וחייבין עליו משום שבועת שוא וכו'.]

כה: ראה אותן אוכלים תאנים וכו' וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין.

בפת"ש [סי' רכ"ט סק"א] הביא בשם השעה"מ, דבס' קול יעקב נתספק על מי שהיו לפניו שתי בהמות, ונדר ואמר הרי אלו עולה, ונמצאת אחת מהן בעלת מום או טמאה, מי אמרינן כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר, אף על האחרת לא חל, דהו"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו. או דילמא לא שייך נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא כשחל הנדר מעיקרו, ושוב הותר מקצתו ע"י פתח, אמנם אם מעיקרו אין מקום לחול על מקצתו כלל, כה"ג אפשר דקרינן ביה ככל היוצא מפיו יעשה. ותמה עליו [בהגהותיו נחלת צבי] ממתני', דהא אביו ואחיו א"צ היתר חכם, דהוי נדרי שגגות [וכמש"כ הר"ן], ואפ"ה גם האחרים מותרין מדין נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

ותני' בקה"י [סי' י"ט, בד"ה אבל], דיסוד הטעם דנדר שהותר מקצתו הותר כולו הוא מפני שכיון דבאותו המקצת שהותר מחשב טועה ולא ניח"ל בו, ממילא כל דיבורו של הנדר הוא דיבור טעות, כיון שאותו דיבור היה כלול בו אותו מקצת דלא ניח"ל, ומשום אותו המקצת הרי מתחרט על הדיבור שהביאו לזה. [ולא מיבעי במשנה, אלא אפי' במעמיד, כגון שאמר בשעת הנדר כולכם, [וכשנודע לו אומר] אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר כולכם חוץ מאבא, מ"מ הא מהוה שבלא "חוץ מאבא" לא היה אומר תיבת "כולכם אסורים", ונמצא דעכשיו שלא אמר את ה"חוץ מאבא", הוא מקפיד על אמירת כולכם משום תערובת אבא שבו] וכו'.

אבל בהקדיש שתי בהמות בלב שלם, ורק שעל אחת א"א להתפס מפני שהיא בעלת מום [א"י היכא שהמקצת א"א להתפס מפני שהוא לבטל את המצוה, או דמשעבדא ליה], שפיר י"ל דחל השאר, כיון שעכ"פ האדם לא טעה, ואין טענות וערעור על הדיבור ולשון הנדר לבטל כולו מפני שאילו ידע וכו' לא היה אומר, שהרי הוא ברצון היה אומר, [א"ה, יש לדון מצד איסורא דמקדיש בע"מ למזבח], רק שהדין מעכב את המקצת מלחול, ועכ"פ השאר שאפשר לחול שפיר חל.

כה: היכי דמי שבועות שגגות, כגון רב כהנא ורב אסי וכו'.

כ' הריטב"א, ותימיה, דהכא קרינא הך שבועה דרב כהנא ורב אסי שבועות שגגות, ואילו במס' שבועות [כו]. קרינן לה שבועת אונסין, דאמרינן "האדם בשבועה" פרט לאנוס, כי הא דרב כהנא ורב אסי וכו', ודייקא נמי דאמר ליה רב את לבך אנסך, דקרי לשבועתיה אונס. ואיכא למימר דהא לא קשיא, דשגגת הלב שהיה סבור שהוא כדבריו אונס מיקרי, וכדאמרינן במס' שבת בפ' כלל גדול [סח:], אם באומר מותר אנוס הוא, שהכל משגגת הלב הוא. וז"ל המאירי, "י"מ בה שזה הלשון אינו לשון מדוקדק, שהרי זו אונס היא, וכמו שאמרו עליה בשבועות לבך אנסך. ואין דבריהם כלום, שזו שקרויה שם אונס פירושו שלא לכללה בשגגת שבועות לחייב עליה קרבן, אלא אונס הוא ופטור מן הקרבן וכו', ונמצא שכל שבועת שגגה שאנו פוטרים, צד אונס הם, אלא שאונס הבא מחמת העלמה ושכחה נקרא שבועת שגגות.

כה: כגון רב כהנא ורב אסי וכו'.

כ' הריטב"א, ולא דמי לההיא עובדא דמס' גיטין [לה.], בההיא איתתא דאשתבעה ינהה סם המות באחד מבניה אם נהנית מדינריך כלום, ואשתכח דיהביתיה לעני בתוך הפת שלא מדעתה ונכשלה בחרם, דהתם כיון דההוא דינר פקדון הוא גבה ואבד, איבעי לה למיחש דילמא איתנהית מיניה ולא אדעתה, הלכך פושעת היא. וז"ל תוס' דגיטין [לה. בד"ה לא היו], וי"ל דהכא גבי פקדון הו"ל להזהר יותר לשמרו היטב, (והוה) [דהוה] לה לאסוקי אדעתה שתבא לידי שבועה. [דס"ל דאף בפקדון ליכא פשיעה בשעת שבועה [כמשמעות הריטב"א], אלא במה שלא שמרתו היטב כדי שלא לבא לידי שבועה בשגגה]. ובת"י תירצו וז"ל, וי"ל דגבי ממון שאני דהו"ל למידק טפי, תדע שזו סברה טובה, דכל הנשבע לשקר בממון הוי חשוד על השבועה, ולא תלינן בשבועת שגגות לומר שנשבע שדומה שאין לו בידו כלום משלו, אלא ש"מ דבממון יש לו לדקדק יותר. ועיין במהר"ם שי"ף בגיטין שכ' וז"ל, לי היה אפשר לומר, דשאני שבועות ביטוי דקילי, דשם הורה רחמנא מיעוטא דהאדם בשבועה לבטא בשפתים למעוטי אנוס כגון מור משתבע הכי אמר רב, אבל הכא בשבועת ממון כעין שבועת הפקדון דחמירא לא. עכ"ל. [ומשמע דבכל שבועה דממונא קאמרי, אבל להריטב"א לכא' אינו אלא בפקדון שאבד], ובתוס' הרא"ש בגיטין כ' בתי' קמא, דלא ממעט מקרא שבועות שגגות אלא מקרבן אבל עונש איכא וכו', ולענין לכתוב על פנקסו היה שואל, שכך היו רגילין לכתוב, כדאשכחן בשבת גבי ר' ישמעאל קרא והטה.

כה: עד שבא ר"ע ולימד נדר שהותר מקצתו וכו'.

הב"ח [ריש סי' רכ"ט] ביאר האי לישינא דלימד, דהיינו דיליף לה מקרא דככל היוצא מפיו יעשה, [וכמש"כ הר"ן בשם הירושלמי, הו"ד לקמן בסמוך]. וז"ל השיטמ"ק, עד שבא ר"ע וכו', כבר פי' הטעם במתני' אליבא דב"ה, ואע"ג שב"ה קדמו לר"ע, תופסין היו כב"ש, עד שבא ר"ע ולימד נדר שהותר מקצתו הותר כולו, נשכחו דברי ב"ה עד שבא ר"ע והחזירם.

כה: נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

הר"ן לעיל [ג: בד"ה במערבא ובד"ה ואית תנא] ולקמן [סו.] פירש הטעם ע"פ הירושלמי, מדכתיב ככל היוצא מפיו יעשה, דמשמע דוקא בשכולו קיים, דדריש ליה הכי אם חל כל היוצא מפיו, יעשה, אבל אינו חל לחצאין. אבל הרא"ש במתני' [ד"ה אלו ואלו] כ' וז"ל, דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו, וכיון שמקצתו היה שוגג נתבטל כולו, וכ"כ לקמן [סו.] אהך מתני' דפותחין בשבתות וימים טובים, דהותר כולו אע"פ שלא מצא פתח על כולן, דלא נדר מעיקרא אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצא התרת

מקצתו פתח לכולו. וז"ל השיטמ"ק במתני' בשם הרא"ש, וב"ה ס"ל דהותר כולו, דהו"ל נדר טעות, שאינו חל בענין שנדר, ודומה לההיא דקידושין [נ:]: מעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות, דאמרינן במי שמת [קמג]. דמייירי באומר הראויה לביאה מכס תתקדש לי, הא לא אמר הכי, אפי' נכריות אינן מקודשות, [דהאומר קני את וחמור, לא קנה], ואפי' למ"ד מקודשות, בנדר מודה דטועה הוא ובטעות נדר.

כה: אמר רבה דכו"ע כל היכא דאמר וכו' הייתי אומר כולכם, אסורין וכו'.

וכ' תוס', דה"ה אם אמר בשעת נדרו לזה ולזה, וחוזר עתה ואומר הייתי אומר לזה ולזה, דהאחרים אסורים, כיון שלא החליף דבריו, שהנדר והחזרה בלשון פרט. [ובהחליף נמי דפליגי ביה, ה"ה אם מתחילה אמר בלשון פרט ולבסוף אמר הייתי אומר כולכם]. וכ"כ הרא"ש בפירושו. [ועיין במאירי דאם הלך ולא הספקנו לשאול לו היאך היה אומר, י"א שלא הותרו האחרים דסתם הדברים על דיבורו הראשון עומד, וי"א דמן הסתם דנין בו להקל].

וכ' עוד בפסקיו [סי' ח'], וצריך עיון לרבה, אדם שנדר משני דברים בשר ויין שלא היו לפניו, והזכיר שניהם בין בשעת הנדר ובין כשבא לפני החכם ומצא חרטה על אחד מהם, מי אמרינן הכא מודה דהותר כולו כיון דלא שייך כאן החלפה, דדוקא במידי דשייך כולכם וגם זה וזה, בהא קאמר רבה דבעי החלפה, או דילמא לא אמרינן הותר כולו אלא היכא דמחליף, ואין חילוק. [ועיין בקרב"נ אות ו' שהקשה על גירסא שלפנינו ברא"ש, והגיה דצ"ל בשר ויין שהיה לפניו, אמנם הגרע"א בגיליון השו"ע [סי' רל"ב ס"ח] העתיק דברי הרא"ש כג' שלפנינו, וע"ע בשלמי נדרים מש"כ בזה].

כה: בר"ן ד"ה היכי דמי. לאו למימרא דלא משכחינן שבועות שגגות אלא בכה"ג, דמשכחינן להו דומיא דמתני' וכו'.

וז"ל הת"י, תימיה מאי קאמר ה"ד שבועות שגגות, לימא כי הני דמתני' גבי קונם. וא"ר [ואמר רבי], דאתא לאשמעינן דדוקא שבועות שגגות כי האי דרב כהנא ורב אסי שרו, שנשבע לא אוכל ככר זו אם לא אמר רב כך, וכן אם נשבע שלא אוכל ככר זו אם אכלתי, ונזכר שאכל, אבל אם אמר שבועה שלא תהא אשתי נהנית לי שגנבה [את] כיסי ושהכתה את בני, בכה"ג דשרינן במתני' גבי נדר, שלא פירש אם גנבה אם הכתה, ולבסוף נודע שלא גנבה ושלא הכתה, אסורה, משום דשבועה חמורה, ואיכא למימר דודאי נתכוין לאוסרה. ולפי שיטה זו ניחא דהא אמרינן בריש פרקין [כב:]: אין נזקקין לאלקי ישראל חוץ מקונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי, משמע דהתם צריך לזקק, והשתא ניחא דודאי צריך לזקק, שאינה כשאר שבועות שגגות שמוותרת כדפרישית.

כה: בר"ן ד"ה היכי דמי. דסד"א דכיון שלא חש ליה ואשתבע לאו שגגה היא וכו', קמ"ל.

וכ"כ הרשב"א וז"ל, הו"א כיון דאיכא חד דמודע ליה, לאו שגגה היא וכו', קמ"ל. [וי"ל]ע"ע עם בדוקא נקט הרשב"א דאיכא חד דמודע ליה, אבל כי איכא תרי ותלת דאמרי ליה טועה אתה, לא הוי שבועות שגגות, א"ד אפי' כי איכא אינשי טובא שמכחישינן אותו, אמרינן לבו אנוס, ונקט חד, משום דהכי הוה מעשה ברב כהנא ורב אסי, א"נ לרבנותא דאפי' בחד סד"א דלא לישתרי].

כה: בר"ן ד"ה לא נחלקו. לפי שהיה מקפיד שיהא מובן מדבריו אפי' רגע כמימריה שיהא אבא בכלל האיסור וכו'.

כ' הט"ז [בסי' רל"ב סוס"ק י"ד], מדבר זה שכ' הר"ן למדתי, שבנוסח הברכות שאחר בהמ"ז, דהיינו כשאומרים יברך אותנו כולנו יחד בני ברית, ולהוציא את שאינן בני ברית שישנן שם, [לפי שאסור לברך את העכו"ם דכתיב לא תחנם. מג"א סי' קפ"א בשם כלבו], שאין לומר כן, דא"כ הווינן עכ"פ בכלל כולנו יחד כל זמן שלא יסיים בני ברית, אלא יאמר אותנו בני ברית כולנו יחד.

כה: בתוד"ה שגנבה. אין לפרש שפירש אם גנבה את כיסו וכו', דא"כ פשיטא דלא חל הנדר.

וכ"כ בנימוקי"י אע"פ שלא אמר אם גנבה מותר. וז"ל תוס' הרא"ש, וא"ת מה שייכא לנדרי שגגות, פשיטא כיון דלא גנבה ולא הכתה מותר, שהרי

לא הדירה אלא אם גנבה ואם הכתה. וי"ל דאשמעינן דוקא בשנודע שלא הכתה, אבל אם נודע שהכתה אסורה ליהנות ממנו אע"ג דלא ידע בשעת נדרו שהכתה, ולא דאמי לקונם אם אכלתי ונודע שאכל דמותר, דכיון שתלה התנאי בעצמו וסבור הוא דברור שלא אכל, לא נתכוין שיחול הנדר כלל, אבל הכא שתולה התנאי באשתו ואינו יודע אם גנבה אם לא גנבה, ומספק הדירה, נתכוין שאם גנבה שיחול. ומיהו לא מסתבר דנדרי שגגות אדיוקא דמתני' קאי.

ונראה כמו שפי' הר"א ממיץ, קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי, פירוש כסבור אני שגנבה את כיסי והכתה את בני ונודע שלא גנבה ולא הכתה, דלא תימא כיון שלא פירש שאם גנבה לא תקנה ממנו [ר"ל בלשון תנאי. או דצ"ל שאם לא גנבה תיהנה ממנו], אע"פ שלא גנבה נמי חל הנדר, קמ"ל דהוי כמו נדרי שגגות, דמוכחא מילתא שלא הדירה אלא בשביל שהיה סבור שגנבה. עכ"ל תוס' הרא"ש. ועיין בריטב"א ש"כ, דה"ה אם אמרו לו אשתך עשתה כך וכך וקפץ ונדר [דעסוק באותו ענין], הוי נמי נדרי שגגות.

כו. בשלמא לרבא מוקי לרישא דאמר לזה ולזה. וסיפא דאמר כולכם.

ופירש"י דרישא היינו קונם שאני נהנה לכולכם, ומיירי דאמר בחזרה פלוני ופלוני, וסיפא היינו סיפא דסיפא דקתני כולן אסורין, ומציעתא לא דייק. וכ' ע"ז הקרן אורה, נראה מדבריו דלא ס"ל לרבא דהוי שינוי היכא דאמר תחילה בפרט ואח"כ בכלל, [דהכלל הוא לשון חזק יותר. ל' הרשב"א], ומשו"ה לא מצי לאוקמי מציעתא אליבא דרבא.

כו. בר"ן ד"ה איתיביה ר"פ. וקמ"ל דכה"ג נמי קפידא הוי ושינוי מיקרי, דאיכא אינשי דקפדי וכו'.

כ' הגרע"א משמע דבעינן טעם דראוי להקפיד, [ובלא זה לא מיקרי שינוי]. וקשה לי דבבב"ל וכופרי מאי קפידא במילתא לומר כך או כך, וצ"ע.

כו. א"ל רבא וכו' הי דין הוא ראשון והי דין הוא אחרון.

ופי' הר"ן, היכי שייך למיתני ראשון ואחרון, אמאי קרי ליה במציעתא ראשון ובסיפא אחרון. והרא"ש כ' דשפיר אשכחן ראשון ואחרון, דאם אמר הייתי אומר אבא מותר וכולם אסורים, הרי אביו ראשון, ואם אמר [הייתי אומר] כולכם אסורים חוץ מאבא, הרי אביו אחרון. ולכן הסכים כאידך גירסא הוא דין הוא ראשון והוא דין הוא אחרון, דעל טעם החילוק מקשה, אמאי קתני דאם הותר הראשון הותרו כולם, ובאחרון קתני הוא מותר וכולן אסורין. אמנם הרשב"א כ', דגם אי גרסי' מאי שנא ראשון ומאי שנא אחרון, עיקר הקושיא דלא הול"ל ראשון ואחרון.

כו. וסיפא כגון שתלאן זה בזה.

כ' הרשב"א, לאשמועינן דבתולה זה בזה, לא לאיסור בלבד תלאן זה בזה, אלא לגמרי, שאם הותר הראשון, בין מחמת שגגה כגון שנמצא אביו או אחיו, בין שהותר מחמת שרצה להתירו מחמת פתחים שמצא או אפי' בחרטה, כל שלמטה הימנו מותר, דלגמרי תלאן זה בזה בין לאיסור בין להתירו. [ויל"ע אי היתרן דהני שלמטה ממנו הוא כעקירה למפרע, דלכאוי' אין כאן היתר חכם שהתירן, רק שכך היתה דעת הנודר מתחילה, ולא נתברר אי דעתו דכל שיעקר הראשון למפרע, אף הוא אינו אוסר להבאים אחריו כלל, או רק משעה שנשאל הראשון לחכם והתירו, אין רצון הנדר בנדרן של הבאין אחריו. ונפק"מ אם עברו האחרונים על הנדר קודם שנשאל הראשון לחכם]. וצ"ת.

כו. בר"ן ד"ה ר' עקיבא היא. [הא']. וליכא למימר דכי היכי דלרבה תרי בבי קמאי במשנה, לרבא נמי תרי בבי קמאי במעמיד וכו'.

וכ"כ הרשב"א. והקשה ע"ז הגרע"א, דבאומר לזה ולזה במעמיד, ליכא למ"ד דהוא בכלל הותר מקצתו הותר כולו, דבשלמא בכולכם במעמיד, הוי ג"כ כמו שינוי, דכולכם סתמא כולהו משמע בלי שיוור, ועתה אומר אילו הייתי יודע הייתי אומר כולכם חוץ מפלוני דהוי שינוי, [א"ה, עיין בד' הקה"י המובא לעיל במתני']. משא"כ בלזה ולזה, ומעמיד דבריו דאילו היה יודע לא היה אומר על איש פלוני דאשתכח שהוא אביו "לזה", דלגבי אינך דלזה ולזה ליכא שום שינוי כלל, אלא דהיה מחסר ולא היה אומר גם על פלוני "ולזה". וצ"ע.

כו. בר"ן ד"ה יש נדר. נ"ל דבמקצתו מותר בלא שאלה קאמר, כיון שיש טעות בעיקר הנדר וכו'.

ומדלא פירש כן לעיל גבי בצל כופרי, דקדק בשלמי נדרים דהתם בעינן שאלה, והטעם, דהכא לא ידע כלל שיש בה בנות שוח, והוי מוטעה בעיקר הנדר, ולהכי א"צ שאלה, אבל גבי בצל, אילו לא פירש שהבצל רע ללב, לשון נדרו במשמע כל הבצלים אפי' כופרי, ושמא הוא סבור שאף הכופרי רע ללב [וכן משמע מדאמרו לו והלא הכופרי יפה ללב], וא"כ כיון שאינו מוטעה בעיקר הנדר, הא דהותר בכופרי היינו ע"י שאלה. [וכמו שחילק הר"ן במתני' בין היתרא דאביו ואחיו באיסורא דתאנים, שא"צ שאלה לחכם, להיתרא דאשתו שלא גנבה את כיסו, דבעי שאלה]. אלא שהקשה ע"ז, דהר"ן גופיה אמתני' דלקמן [סו. בד"ה קונם יין] כ', דהותר בכופרי בלא פתח, כיון דלא נתכוון מעולם לכופרי, ועל כרחק צ"ל דלאו דוקא נקיט דבריו רק כאן, אלא ה"ה לעיל.

ושוב הביא, מתשובת מהרי"ט [ח"א סי' ס"ח] ש"כ ע"ד הר"ן דלקמן, דאם נאמר דהוי מוטעה בעיקר הנדר שלא נתכוון מעולם לכופרי, למה הוצרך לפרש ולומר שהבצל רע ללב, אפי' לא פירש, כל שאומר שמעולם לא נתכוון אלא לבצלים הרעים ללב מותר דומיא דראה אותם אוכלים תאנים וכו'. [א"ה, ל' הריטב"א בסוגיין, דאנן סהדי דלא היה דעתו על אביו וכו', עכ"ל, אבל גבי בצלים, לכאוי' ליכא אנו סהדי], וכן גבי כלכלה מותר בבנות שוח אע"פ שלא פירש, משום דלא נתכוון לבנות שוח מעולם, שלא היה יודע שהיו שם בנות שוח. וכ' דל' הר"ן צריך לתקנו, שמש"כ שלא נתכוון לכופרי, הכי קאמר, מאחר שפירש הטעם, ודאי דמעולם לא נתכוון לאלו, כלומר שאילו ידע שהכופרי יפה ללב, לא היה נודר.

כו. בר"ן ד"ה וכתב עוד הרמב"ן. ודוקא בהתרת חכם הוא דאמר נדר שהותר מקצתו הותר כולו, אבל בהיתר חכם וכו', הוא מותר וכולן אסורין, וכן הדין בהפרת בעל, דקיי"ל בעל מיגז גיז.

בקה"י [סי' י"ט אות ב'] ביאר טעם החילוק, שהחכם עוקר ומבטל עצם דיבור הנדר, וכיון שדיבור אחד היה על הכל, משו"ה כשהותר מקצתו הותר כולו, כיון שאותו דיבור נעקר בשביל אותו מקצת שהותר, אבל בעל דמיגז גיז, אינו עוקר כלל את דיבור הנדר [דא"כ הו"ל להיות נעקר למפרע], אלא מבטל את האיסור שעשתה אשתו, וכשאסרה על עצמה שני דברים, אע"פ שהיה ע"י דיבור אחד, מ"מ היו שני חלותין, שכל דבר ודבר חל עליו חלות איסור, ולכן כשמתיר חלות אחד, אין זה שום שייכות להדבר השני שאסרה. [ומש"כ הר"ן בסו"ד דקיי"ל דבעל מיגז גיז, היינו דמהא מוכח יסוד זה, וא"כ אף לאידך צד [דמיעקר עקר], אף שאין הכרח מדבריו לזה, מ"מ מהי תיתי דפליג בזה].

ויעו"ש ש"כ עוד, דאף להך צד דמספק"ל בנזיר [כא:]: דבעל מיעקר עקר, מ"מ אין זה כעקירת חכם לעקור ולבטל עצם הדיבור מכח פתח או חרטה, רק עקירת חלות הנדר, שהתורה מנעה מהאשה כח לאיסור נגד רצון בעלה, ולכן לא שייך בזה דין הותר מקצתו הותר כולו, שהשני דברים שאסרה הם שני חלותין נפרדים. ובשם הבית הלוי [ח"א סי' מ"ה] הביא יותר מזה, שאפי' אי בעל מיעקר עקר, מ"מ רגע אחד חל הנדר, דהבעל אין לו כח אלא להפר מה שכבר חל, ואפי' אי עוקר למפרע אינו אלא עקירה לדבר שחל].

כו. וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר, הרי אלו נדרי אונסין.

כ' הריטב"א, למדנו ממשנתנו, דמאן דנדר או אשתבע אמדי שהוא בקיום עשה, וכשהיה לו לעשות, אירעו אונס שלא היה בדעתו בשעת נדרו ושבועתו שמעכבו מלעשות, הרי הוא פטור, בין אונס בגופו ממש כגון חולי, שאינו יכול לעשות אותו דבר כדרכו ככל חולי שנופל במטה, בין חולי בניו ובני ביתו המוטלים עליו, או עכבה אחרת, כגון שרבו מימי הנהר ואינו יכול לעבור אלא בהוצאה לשכור ספינה וכיו"ב, הרי הוא פטור. וכן כל כיו"ב שנתחדש לו על קיומו דבר שיש בו סכנה כגון סכנת דרכים, או אפי' הפסד כלל מממונו דלא אסיק אדעתיה שיפסיד אותו בשעה שנדר, כדמוכח בב"ק [ז]. בההיא דתניא מי שהיו לו שדות וכרמים ואינו מוצא למכור, מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה משום הפסד פורתא דנכסיו, דאנוס הוא.

אבל אונסא דלא שכיח כלל גם רב הונא מודה דלא בטלו זכוותיה, אבל לטעמא דהרא"ש ס"ל לרב הונא דאין אונס כלל בממון אפי' אונסא דלא שכיח לגמרי.

כו. בתוד"ה וא"ת וכו'. וא"נ אונס דשכיח ולא שכיח, הא נמי איבעי ליה לאתנויי ולא אתני כדמוכח בכתובות [ג.] גבי גט.

וכ' ע"ז הרשב"ש [בס"ה א"ל רבא], כוונתם למש"כ שם [ג.] בד"ה איכא דאמרי' ללישנא קמא דרבא, [וז"ל התוס', דג' עניני אונס יש וכו', אונס דשכיח ולא שכיח, בהא פליגי תרי לישני דרבא והלכתא כלישנא קמא [דאין אונס]]. אבל תימה דזה אינו אלא לגבי גיטין ומשום צנועות ופרוצות, אבל בדיני ממונות מהני אונס כזה לבטל התנאי, ושמעתא דהכא אזלא ללישנא בתרא דרבא כמש"כ הר"ן דאפי' בגיטין מהני אונס כזה כמבואר בתוס' שם. וראיתי להש"ך יו"ד סי' רל"ב סק"כ שכו', דדבריהם הוא לפי מה שמדמה הש"ס ממון לגיטין, ובגיטין קיי"ל דאפי' שכיח ולא שכיח לא הוה אונס, ותמוה, דלפי שמדמה הש"ס, אדרבה גם בגיטין הוה אונס.

כו: שאני הכא דאמר ליבטלן זכותיה.

מסקנת הר"ן דה"פ, כלומר שהוא מודה שאם לא בא לאותו זמן שראיותיו בטלות שהם שקר. אבל הריטב"א פי' ז"ל, וי"ל דשאני הכא דהויא מחילה בב"ד במילתא דשייכא בה ב"ד, דקבעי ליה זמן לראיות, ובודאי בלא קנסא דקניס נפשיה, אי לא מייתי ראיות דיליה לסוף זימנא דקבע ליה, הוה מחייב ליה בי דינא מהשתא ותו לא נטרי ליה, אלא דלכי מייתי ראיות דיליה סתר דינא ולא בטילי זכוותיה, הילכך מאי דקניס נפשיה ולבטול [אצ"ל דלבטול] זכוותיה, מחילה קרובה לדין היא, וגמר ומשעבד נפשיה וכו'. והנימוק"י הביא פי' הר"ן בשם רוב המפרשים, ומסיק ז"ל, וכ' הריטב"א ז"ל, הענין אמת דבכה"ג לא שייך אסמכתא, אבל לשון הגמ' אינו הולמו, לכך נראה דכיון דאתפיס זכוותיה בבי דינא והיא מילתא דשייכי בה בי דינא ועדיין לא היה דינו ברור, ואילו דנוהו עכשיו ג"כ היה יוצא מב"ד חייב, כל כה"ג כעין דין הוא שקיבל על עצמו, והו"ל כאילו אין כאן שום גוזמא ומילתא יתירתא.

כו: והלכתא אסמכתא קניא, והוא דלא אניס, והוא דקנו מיניה וכו'.

כ' הרמב"ן בהלכותיו, וכל דאמור רבנן באסמכתא, ליתיה אלא בדיני ממונות, אבל בגיטין וקידושין ליכא דינא דאסמכתא, דתנן תנאי גיטין כמה זימני אם לא באתי וכו', ולא בטלין משום אסמכתא. וכ' ע"ז הריטב"א, לא פירש טעם הדבר, אבל קבלנו מתלמידיו, דטעמא ידידיה משום דגיטין וקידושין ליתנהו אלא מדעתו ומרצונו, ואין דין אסמכתא אלא במתנה מתוך הדחק, כההיא דהלוהו על שדהו שהוא צריך למעות, וכההיא דמשליש שטרו שחבירו דוחקו שיפרענו שאר החוב וכו', אבל בגיטין וקידושין, וכן במתנה דיהיב לחבריה מדעתיה, ליכא אסמכתא כלל וכו'.

ולפי השיטה החדשה ששמעתי מפי הרב שלמה נר"ו, כולהו שמעתין אתי שפיר, דכי קניס איהו נפשיה [בפומיה במידי אי לא עביד מידי, חשיב תלמודא אסמכתא, וכי לא קניס איהו נפשיה] בממוניה במידי [אי לא עביד מידי] לא חשיב אסמכתא, ובגיטין וקידושין, אי נמי גרשה מיניה במידי או מקדשא ליה, ליכא קנסא בהדיא, דאפשר דהיינו דטבא ליה, ולהכי לית בה אסמכתא. ושטה נכונה היא.

כו: ברש"י ד"ה דילמא אונסא דמיגליא. ואפ"ה לא התנה, משו"ה אי מיתניס בהאי זמן גמר ומקני דליהו גט, אפי' עכבו שום אונס וכו'.

כ' הגרע"א בגליון השו"ע [סי' רל"ב סי"ב], מלשון זה משמע לי ד"ל דהיכא דיש מברא, דשכיח דזימנין דלא משתכחא בהך גיסא, ואנו דנין מדלא התנה דעתיה דאף דיפסקיה מברא, וכיון דרוצה לשעבד עצמו אף שיהיה אונס, ממילא אף דאירע אונס אחר לא נפטר, דודאי אי אסיק אדעתיה עליו, היה מחייב עצמו, דמה הפרש לו בין אונס זה לאונס אחר, אבל בעלמא היינו היכא דליכא מברא, ואין לפנינו ענין אונס דשכיח, בזה יש טענת אונס, וצ"ע לדינא.

כו: נודרין להרגין וכו'.

והיינו דקתני נמי או שעכבו נהר, והא לא סגיא שלא יהא אפשר לו לעבור בספינה, ותו דא"כ פשיטא דפטור דמאי הו"ל למעבד, דהא אונס רחמנא שריא, ולמה לי למיכתב האדם בשבועה פרט לאונס, אלא ודאי רחמנא שריא בנדר ושבועה כל היכא דאונס אונס כל דהו המעכבו לקיים שבועתו, כל היכא דלא אסקיה אדעתיה בשעת נדריה ושבועתיה, ואפי' אונס חולי דשכיח ואונס עכבת הנהר דשכיח, [א"ה, לכאו' דלא כמש"כ הרא"ש [לקמן בסוגין כז: בד"ה שאני מעברא, ובפסקיו סי' ט'] דעכבו נהר דמתני' היינו שגדל הנהר מהפשרת שלגים וא"א לעבור בו, דלא שכיח, [דכוותיהו גבי גיטין לא חשיבי אונסין כדכתיבנא במס' גיטין וכדמוכח בשמעתא קמייטא דכתובות [ב:], דלהכי כ' רחמנא האדם בשבועה פרט לאונס, הלכך ה"ה כל שמעכבו שום הפסד בממונו, שהוצרך לשכור ספינה, או אנשים שיבואו עמו בדרך מפני הלסטים, הרי הוא פטור.

כו. א"ל רבא אונס הוא ואונס רחמנא פטריה, דכתיב ולנערה לא תעשה דבר.

כ' החת"ס, לכאו' תמוה מה עלה על דעת רבא להביא ראייה מהא דאין מענישין האונס להא דלא לבטליה זכותיה, ומה ענין זה לזה, וכי מטעם עונש אתינן עלה, ויותר היה לו להביא ראייה מ"והיא לא נתפשה" הא נתפשה שריא [כתובות נא:]: לומר אונס מותרת לבעלה ישראל.

ע"כ נראה לע"ד, דעיקר סברת רב הונא לחיבו משום דאונס דשכיח ולא שכיח הו"ל לאסוקי אדעתיה ולהתנות, ומדלא אתני איהו דאפסיד נפשיה, ואע"ג דממשנתינו מוכח דאע"ג דהו"ל להתנות מ"מ מותר, י"ל נדרים שאני כמש"כ הר"ן. ואתא רבא להוכיח דכל שום אונס דלא שכיח כולי האי, מיקרי אונס, ולא אמרינן איבעי ליה לאסוקי אדעתיה, מדאמר רחמנא ולנערה לא תעשה דבר, ואיתא שם בספרי, ומייתי לה רש"י בחומש, "כי בשדה מצאה", פרצה קוראת לגנב, מי גרם לה שתיאנס, על שיצאתה בשדה, וכל כבודה בת מלך פנימה, נמצא לכאו' הו"ל לאסוקי אדעתיה, ואפ"ה כיון שסו"ס נאנסה, אמר רחמנא ולנערה לא תעשה דבר, ש"מ אע"ג דהו"ל לאסוקי אדעתיה, מיקרי אונס, וה"נ דכוותה.

וכ"ת קטלא שאני, פי' דמשום דהו"ל לאסוקי אדעתיה ולא לצאת לשדה לא קטלינן לה, אבל עכ"פ פושע הוה, ולענין ביטול זכוותיה נאמר שבטלו, לכך מייתי ממשנתינו דמנ"ל למשנתינו להקל בנדרים ולא נימא הא הו"ל לאסוקי אדעתיה, אי לאו מהאי קרא, ולא ס"ל לחז"ל לחלק בין קטלא לשאר דברים, "ולא תעשה דבר" כלל משמע, א"כ ה"נ לא בטלי זכוותיה. [יעו"ש עוד].

כו. והתנן נדרי אונסין וכו'.

כ' הריטב"א, ואי קשיא לך וכו' ואמאי מקשינן מאונסי נדרים, דשאני נדרים ושבועות דפטור בהו רחמנא אונסא אפי' בכל דהו, דכתיב האדם בשבועה, משא"כ בשאר עבירות שבתורה. ואיכא למימר, דהתם מעיקר טעמא מקשינן, אמאי שרא רחמנא בשבועה אונס כל דהו, משום דלאו אדעתא דהכי נדר, ה"נ גבי תנאי לימא דלאו אדעתא דהכי אתני מעיקרא, ואדרבה מקשינן להו אהדדי, דכל דחשיב אונס בתנאין דעלמא, חשיב נמי אונס בנדרים.

כו. בר"ן ד"ה והתנן דנרי אונסין וכו'. ורב הונא דלא שני ליה מידי, משום דהתם לא הו"ל למדיר לאתנויי וכו'.

וז"ל הרשב"א, והא דלא חש רב הונא לתרוצה וכו', מסתברא לי דהיינו טעמא משום דקסבר ר"ה דהכא יש לו לפרש והתם אין לו לפרש, דהכא כיון דמעצמו מתפיס זכותיה ומבטלן, היה לו לפרש ובלבד שלא יהא אונס, וכיון שלא חש לפרש, מימר אמרינן דגמר ובטלן אפי' במקום אונס, אבל בנדרי אונסין לא היה למודר לפרש, ולפיכך אומדין דעתו של מדיר שלא הדירו אלא במקום שלא נאנס, הא עכבו אונס, לא נדר על דעת כן. והרא"ש כ' ז"ל, ור"ה סובר, ודאי בנדר דבעינן פיו ולבו שוין ולא היה בדעתו לידור אם יעכבו אונס, אבל בממון לא אזלינן בתר מחשבת לבו, אי לא אתני בפירוש בלא עכבת אונס, אין אונס מבטל התנאי.

ועיינן בקרן אורה שכו' דנפק"מ בין הרא"ש להר"ן, דלהר"ן לא קאמר רב הונא אלא באונסא דשכיח ולא שכיח, דשייך למימר בזה הו"ל לאתנויי,

רש"י ותוס' והרא"ש פירשו שהורג כדי ליקח הממון. וכ' הרא"ש [בד"ה שהיא של תרומה], אע"ג דקטלי וגזלי, לא אכלי איסורא. א"נ אין נחשב בעיניהם, כי בדמים מועטים יקנו הרבה תרומה. וכ' ע"ז החת"ס, הרא"ש נדחק איך ההורגים נזהרים מאכילת תרומה. אמנם בטור [ס' רלב] מפורש דהורגים איש רק על עסקי נפשות ולא על ממון כלל. [א"ה, לא מצאתיו בטור. אבל כן משמע בר"ן, וביותר בל' הריטב"א שכ', לסטים מזוין שבא על עסקי נפשות, ולא הזכיר שבשביל ממונו הוא]. ונודרים להם שהוא עצמו מבני בית המלך. [ודקתני שהן של תרומה, לא אתפרש לפ"ז. ואולי לצדדין קתני, וקאי של תרומה אחרמין ומוכסין דסמוך ליה. ועצ"ב].

כז: נודרין להרגין וכו' שהן של בית המלך.

הרשב"א הביא תוספתא [פ"ב ה"ג] דמסיק בה, ואין תולין להם לישראל, ואתמר נמי בירושלמי [ה"ד], והתם מפרש טעמא, דגרסינן התם תני תולין, פירוש תולין למוכס שפירות אלו של עכו"ם או של מלכות, אבל לא תולין לומר לו של ישראל פלוני הם שהוא אלם, לפי שישראל כשהן בעלי זרוע, מצויין ליפול, ושמא אחר שירד מגדלותו יבא המוכס ויגלגל עליו את המכס שהפסיד בשביל שהיה אלם וכו'. וכ"כ הנימוק"י, ומסיק וז"ל, אלמא שאין לאדם להציל ממונו כשאפשר שיהא מזה נזק לחבירו, אפי' כשהוא ספק.

כח: וב"ה אומרים אף בשבועה.

כ' הריטב"א, פ"י לא שישבע שהיא תרומה או של בית המלך, [שלא התיירו לו לנדור או ליבעע לשקר ממש ח"ו. ל' הנימוק"י בשמו], אלא שישבע שלא יהנה מפירות עולם אם אינם של תרומה או אם אינם של בית המלך. ולקמן בשלהי סוגיין כ' הנימוק"י וז"ל, ומיהו הא דאמרינן דאין נשבעין לשקר, הוא להצלת ממון, אבל להצלת נפש, נשבעין אפי' בשקר אם א"א בשום צד בלאו הכי, שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, ואפשר שאף להצלת חבירו נמי, כשם שמחלל שבת בשבילו. [ומשמע דלא ברירא ליה למישרי להצלת חבירו. וצ"ב]. וז"ל המאירי, לדעת ב"ש לא הותר אלא בנדר שהוא אומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינן וכו', אבל שבועה לא, שהרי היאך ישבע הוא במוחלט שבועה שהן של בית המלך וכו', ולדעת ב"ה אף בשבועה כן, ר"ל שיהא נשבע במוחלט של בית המלך הן, ויהא בלבו דבר שיסמוך עליו, כגון שקורא לבעל הפירות מלך, דקרחא בביתיה פרדשכא ליהוי [מגילה יב:], ופירש"י, אף הגרדן שורר בביתו. פרדשכא פקיד ונגיד [וכו"ב].

כח: וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין.

כ' בשלמי נדרים, משמע דטעמא דב"ה מצד שההכרח מביא לו להוסיף לנדור אף במה שלא בקש ממנו בכדי שיאמין לו, וכ"ז הוא מחמת אונס. ולכאור' בלא"ה י"ל דמותר, דהא ב"ה ס"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו. ובס' קרן אורה כ', דלא שייך הכא הותר מקצתו, כיון דלא נתכוון לנדור כלל דאמר בלבו היום. ולענ"ד י"ל דהכא דמיידי דמותר לכתחילה לנדור ולהשבע, לא שייך לומר נדר שהותר מקצתו הותר כולו, דזה לא שייך רק בדיעבד שלא לאסור הפירות עליהם. [א"ה. עיין ברש"ש שכ' דגם מאי דשרו ב"ה להוסיף משום אונסין, מודו דלכתחילה אסור אף דשרי לפתוח, דהא גרע הוואיל וגולו אדעתיהו שאינן חפצים יותר, או מטעם הרא"ש [שכ' וז"ל, אע"ג דקאמרי ב"ה שהוא פותח לו, הני מילי היכא דפתח ליה ואמר הלה אין דור לי בזה, אבל זה שהוא מוסיף לו ולא ידע הלה כלום שהוא רוצה לידור בזה, אימא נדר הוי, קמ"ל]. וכן משמע מדנקט פלוגתיהו בלשון דייעבד].

ומסיק בשלמי נדרים, וגם לפמש"כ הר"ן לעיל [כז]. דנדר שהותר מקצתו לא שייך אלא בהתרת חכם וע"פ פתח, ניהא ג"כ. ואפשר דהכא שייך ג"כ, שהנדר מעיקרו אינו נדר [במה שמדירו האנס, אפי' אי לא חשיב אונס במה שמוסיף], עכ"ד השלמי נדרים. וז"ל הנימוק"י, וב"ה אומרים הכל התיירו, שדעתנו מסכמת דלא עביד אלא להציל עצמו ומגום עליו כדי שיסמוך עליו, ואפי' למ"ד בעלמא נדר שהותר מקצתו [לא] הותר כולו, הכל מותר.

כח: במוכס שאין לו קצבה.

ופי' הר"ן, דכיון שכן, לאו דינא הוא אלא חמסנותא, וחמסנותא דמוכס לאו דינא הוא. וי"ג בר"ן חמסנותא דמלכא. וז"ל הנימוק"י, י"מ שאינו

נוטל דבר ידוע אלא כמה שהוא רוצה, ואע"פ שהמלך העמיד מוכס זה, לאו דינא הוא אלא חמסנותא. וי"מ שמינהו המלך בלא קצבה, אלא שיטול המכס הראוי, וזה תובע יותר מן הראוי. והרא"ש פ"י וז"ל, והאי לאו דינא הוא, דדוקא בדבר שהוא שוה לכל בני המדינה יש לו רשות להקונה [את המכס מאת המלך. ל' הרא"ש לעיל מינה] לעשות, אבל לא בדבר שאינו שוה, למעט לזה ולרבות לזה. [ובתוספותיו כ' בשם ר"ת וז"ל, כשהמלך משוה מידותיו אכל בני מלכותו, אבל אם משוה למדינה אחת, לאו דינא הוא]. א"נ כיון שאין לו קצבה, מרבה ליקח יותר ממה שהמלך חפץ, הלכך כולו גזל.

והריטב"א כ', כלומר שנוטל מה שהוא רוצה, ואפי' במצות המלך, גזל הוא, שאין כן מחוקי המלכות אלא ליטול דבר ידוע. וז"ל לעיל מינה, דינא דמלכותא דינא, פ"י דינא דמלכא לא קאמר, אלא דינא דמלכותא, דהיינו הדין שהוא ע"פ חוקי המלכות הקבועים עליהם, שהוא וכל אשר לפניו הנהיגו הדברים, והם כתובים בדברי הימים ובחוקי המלכים, אבל מה שהמלך עושה לפי שעה, הן על יחיד הן על רבים, או שגוזר [חק] חדש על מלכותו שלא נהגו בימי האבות לקיום העם, חמסנותא היא ולא דינא, ואין דנין באותו הדין, והיינו לישנא ד"מלכותא" דמשמע דידיע לכולהו מלכי, ולא מה שהמלכים עושים מעצמם, דההוא דינא דמלכא מיקרי גזול הוא.

כח: בר"ן ד"ה במוכס העומד מאליו. וכ' בתוס' דדוקא במלכי עכו"ם וכו' אבל במלכי ישראל לא וכו'.

כ' במהרצ"ח, עיין בסנהדרין [כא:]: מימרא דשמואל דכל האמור בפרשת המלך, מלך מותר בו, ועל כרחך משום דינא דמלכותא. ועיין בשבועות [לה:]: אמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיתא לא מעניש, ומיית ראיא מקרא דהאלף לך שלמה וכו', ועל כרחך מדינא דמלכותא נגע בה, ושמואל לטעמיה, הרי דגם במלך ישראל שייך דינא דמלכותא דינא, ועיין רמב"ם בפיהמ"ש [כאן:] דכ' בפירוש דאין הפרש בין מלך ישראל למלך אומות בזה. עיי"ש. והתוס' והר"ן דכ' דבמלך ישראל לא אמרינן דינא דמלכותא דינא, על כרחך יפרשו דמימרות אלו דשמואל בסנהדרין ובשבועות לאו מטעם דינא דמלכותא, רק מטעם דשאני הכא דגלי קרא.

וז"ל תוס' הרא"ש, ובמלכי ישראל לא אמרינן דיניה דינא, כדאמרינן בסנהדרין, לא נאמרה פרשת מלכים אלא ליראם ולבהלם, אבל המלך אסור בכל האמור בפרשה, ואפי' למ"ד מלך מותר בו, דוקא באמור בפרשה. וה"ר אליעזר כ', דלא אמרינן דיניה דינא אלא בדינין התלוין בקרקע, כמו מכס שיאמר לא יעבור אדם בארצי אם לא יתן מכס וכו', והיינו טעמא דדיניה דינא, שהארץ שלו היא, ואף בהדיט שיש לו קרקע דינו בכך, שלא יהנה אדם מארצו אלא מדעתו ובקצבתו, ושמואל הא קמ"ל שכל הארץ למלך היא, משא"כ במלכי ישראל, לפי שא"י נחלקה בנחלה לכל ישראל, ואינה של המלך. אבל אם היה המלך רוצה ליקח מאדם ממון לפי שאינו רוצה לעמוד בארצו, לאו כל כמיניה למיגזליה.

כח: בר"ן ד"ה היכי נדר. ומיהו נהי דהכא מסקינן וכו', אפ"ה מי שגמר בלבו לידור מפת חטים והוציא פת סתם וכו'.

וז"ל הרשב"א, ואיכא למידק, דהכא משמע דאפי' בשאינו מכחיש לגמרי דוקא לגבי אונסין שרי, הא לאו הכי אסור, ואילו בשבועות [כו:]: אמרינן, הוציא בשפתיו פת סתם וגמר בלבו פת חטים, אינו אסור אלא בפת חטין, אלמא דברים שבלב כי הני הוו דברים אפי' שלא במקום אונס. ותירצו בתוס', דהכא בעם הארץ עסקינן, וכאותה שאמרו בפרקא דלעיל [כ]. דבנודר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים, דבעם הארץ מחמירין עליו. ואינו מחזור בעיני, דאם איתא דהא בעם הארץ וההיא דשבועות דוקא בת"ח, לעולם לא הוה שתיק גמ' התם, ולימא אי בעם הארץ צריך לשאלה לחכם, כדאמרינן בפרקא דלעיל [יד]. גבי ברייתא דהנודר בתורה לא אמר כלום, וא"ר יוחנן וצריך שאלה לחכם כלומר בעם הארץ. אלא מסתברא דההיא במתכוין לומר פת על דעת פת חטים ולא להשמיע לשומעים פת סתם על דעת שהוא מתכוין לאסור עצמו בכל הפת, ושכח להוציא פת חטים, אבל כאן שהוא מערים ומכוין לומר שישמעו מלשונו השומעים שהוא אסור עצמו לעולם, ובלבו מבטל מה שהוא מכוין

להשמיע ולהטעות השומעים, הוי קצת כמבטל מה שאמר בלבו, והלכך הוא והא בין בעם הארץ בין בת"ח, והאי טעמא לחוד והא טעמא לחוד.

כת. בתוד"ה במוכס. והיהא דר"ע שנשבע ומבטלה בלבו [מס' כלה פ"א הט"ז], התם נמי אונס הוה שהיה צורך לברר על אותו עז פנים שהיה ממזר.

וז"ל הת"י, שאין לך אונס גדול מזה שהיה רוצה לברר דברי תורה ולהודיע שעז פנים ממזר וכן הנדר, וגם לידע שהוא פסול לבא בקהל. וכ"כ המאירי, אף זה צד אונס היה, לברר ענינו אם יש לחוש בביאתו בקהל, וכן אף לברר הלכתו וקבלתו. [ומשמע לכאן דלתוס' דידן לא סגי בטעמא דלברר דברי תורה, דליהוי אונס עי"ז].

כח: פדאן חוזרות וקודשות.

בהגהות טל תורה למהר"ם אריק נסתפק, היכא שמעל בהקדש זה בשוגג, דהדין הוא דנפיק לחולין, אם חוזר וקדוש כמו בנפיק לחולין ע"י פדיון, דדעתו היה כן, ובנטיעות דאמר עד שיקצצו לא שייך זה, דאין מעילה במחובר, אבל בטלית שאמר עד שתשרף י"ל כן, הן בהקדש הן בקונם, לפי מה שנסתפק הר"ן לקמן [לה. בד"ה וחכ"א] דגם בקונמות אין מועל אחר מועל.

כח: עולא אמר כיון שנקצצו שוב אין פודן.

דעד שיקצצו דקאמר, היינו דלאחר קציצה יצאו לחולין בלא פדיה. [כמש"כ הר"ן בשם הר"ר משה קרטבי, ואף להרשב"א, תרתי קאמר, דיחזורו ויקדשו אם יפדם קודם קציצה, וגם דלאחר קציצה יצאו לחולין בלא פדיון, וכמבואר בתוס']. והקשה הקרן אורה, התינוח בנטיעות דאחר קציצה נמי ישנון בעולם, בזה שייך למימר דאתי למעוטי דלא ליקדשו לעולם, אבל בטלית לאחר שריפה לא שייך למעוטי כיון דאינו בעולם. והתם לענין מה קאמר עד שתשרף, והיכי שייך למיטני אין להם פדיון לאחר שריפה, ומה יפדה לאחר שריפתו וכו'. ועל כרחק צ"ל דבטלית שייך פדיה גם לאחר שריפה, במה שנשאר ממנו.

וכ' בשלמי נדרים די"ל עוד, דכוונתו ג"כ למעוטי דהאפר לא יהיה אסור כאפר הקדש, עיין בפסחים [כז:]: כל הנשרפין אפרן מותר, ואפ"ה הקדש לעולם אסור. וז"ל המאירי, וכן טלית זה יהא הקדש עד שישרף, כלומר הא משנשרף אפי' קצתו יהא חולין.

כח: בר"ן ד"ה ועולא אמר. וכ' הרשב"א וכו', [בסו"ד כט.], ואף הרשב"א ז"ל היה חוכך בדיונו וכו'.

כ' בהגהות טל תורה למהר"ם אריק, לפ"ז לכאן אין מחלוקת בין הר"מ מקרטובא להרשב"א. מיהו נראה דאכתי פליגי באומר קרקע זו לעניים עד שאעלה לירושלים, וחוזר וקנאן מעניים, דלהרשב"א הדר לעניים, דהא אמירתו לגבוה כמסירתו להדיט, אבל להר"מ מקרטובא לא הדר לעניים, [דטעמא] דקדושת דמים לא פקעה בכדי לא שייך בצדקה לעניים, דאינה קדושה, ושייך סברת הר"מ דהא דאמר עד שיעלה, דמשם ואילך יהיה של המנדב. ועיין בנימוק"י שכ', שהסכימו המפרשים שאין דין זה אלא בהקדש וקונמות משום חומרא, ולא בדיני ממונות, יעו"ש, ומשמע דמקיל אף בצדקה לעניים, דספק צדקה להקל כמש"כ הר"ן לעיל [ז.]. וצ"ע.

וז"ל המאירי. יש למדין ממשנתנו לענין דיני ממונות וכו'. ואין הדברים נראין, שהמקח אינו בדין זה, ולא אמרוה אלא בענין איסורין, שבאמירה בעלמא הוא נעשה וכו', ומ"מ הם סיימו את דבריהם וכו', והדברים נראין כמו שכתבנו, ואף באומר כן לעניים, יראה לי שדינם כהדיט, אלא שיש מחמירין לדון בהם אמירה כמסירה, והדבר נאה למעשה, אע"פ שלהלכה יש לפקפק בו.

כח: בר"ן ד"ה אין להם פדיון. איכא מ"ד וכו' כשהקדישן לדמי קרבן מיירי וכו', ואיכא דמפרשי דקונם הוא.

וז"ל הנימוק"י, איכא דמפרש מתני' דלאו קרבן ממש קאמר, דקונמות לא שייך בהו פדיון אלא איסור חפצא ממש וכו', וכתבו בשם הרב החסיד ז"ל, דאפשר לפרש משנתנו כפשטה בדין קונמות, ואיברא דכל קונם שאינו

כללי לאוסרו לכל, אין לו פדיון כלל וקדושת הגוף הוא, וכשעבר זמנו בטל איסורו ופקע מאליו, אבל בקונם כולל שאוסרו לכל העולם, סוברת משנתנו שדינו כהקדש שהוא קדושת דמים למעילה ולפדיון, ולא נפקע בכדי, ור"מ הוא דאמר לקמן במכילתין [לה.]. קונם ככר זו ואכלה בין הוא בין חבירו מעל, לכך יש לה פדיון, קונם ככר זו עלי ואכל, הוא מעל וחבירו לא מעל לפיכך אין לה פדיון.

כח: בר"ן ד"ה ועולא. וכ' הרשב"א ז"ל וכו' דמהא שמעינן לדיני ממונות, שהאומר לחבירו וכו' וחוזר וקנאה ממנו קודם שעלה לירושלים, חוזר וזוכה בה מקבל.

הקשה הקרן אורה מהא דאמרינן בב"מ [עט.]. המוכר שדהו לששים שנה אינה חוזרת ביובל ויליף לה מקרא, ולדברי הרשב"א ז"ל למה לי קרא, תיפוק ליה דבלא"ה אחר היובל תחזור ללוקח, דהוי כמו שאמר לו שיקננה אחר חזרת יובל, כיון שמכרה לו לששים שנה, ומה לי אם נתן שיעור בזמן או תנאי אחר, [ופשיטא ליה דהמוכר שדהו קודם היובל שיקננה לאחר היובל, אין היובל מבטל המכירה, דנימא ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר, אלא הוי כאילו תחילת המקח נעשה אחר היובל], אלא ודאי כיון דנותן לו את דמיה וחוזר וקונה אותה ממנו, הדמים הם קיום מתנתו, ולא נתכוין שתחזור ותהא קנויה לו. [ומיהו אם חזר ונתנה המקבל במתנה לזה [ולא קיבל דמים], משמע דמודה לדינא דהרשב"א. ויל"ע].

ועל כרחק צ"ל דהקדש שאני, ובהא דוקא אמדינן דעתיה שנתכוין שיהא קרבן עד שיקצצו אפי' לאחר פדיון וכו'. ועוד י"ל, דדוקא בהאי לישנא דאמר שיהיה קרבן עד שיקצצו וטלית עד שתשרף, והיינו בגוונא דרישא דאיכא זיקא נפישא ודליקה, והקדישן כדי שינצלו, על כרחק אמדינן דעתיה שיהיה קרבן לעולם עד שיקצצו, ולא יהנה בהו פדיון כל זמן שלא נקצצו.

כט. ומה אילו אמר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, מי נפקא בלא גט.

וכ' תוס' והרא"ש, דפשיטא ליה דבעיא גט, מהא דאמר בפרק המגרש [פג:]: דהאומר לאשתו היום אי את אשתי ולמחר את אשתי, [כלומר תהא מגורשת היום ולמחר לא תהא מגורשת], כיון דפסקה פסקה והויא מגורשת לעולם, וה"ה נמי לענין קידושין דמקשינן הויה ליציאה. וכ' ע"ז המ"מ [פ"ז מהל' אישות ה"ן], לפי טעם זה אני מהסס בדין זה, חדא דבההיא דפ' המגרש [פב:]: דבעי ר' אבא בקידושין היאך, הדר פשטה ויצאה והיתה, פסק הרמב"ם דהויא ספק מקודשת, א"כ ס"ל דלאו לכל מיילי איתקש הויה ליציאה, ועוד דבההיא דגט דקאמר כיון דפסקה פסקה, מגדולי המורים חולקים בזה, והרמב"ם ז"ל פסק דאינה מגורשת כלל, וכן הוא דעת הר"ף.

וכ' באבנ"מ [סי' מ' סק"ה], דכי פריך למ"ד קדושת הגוף פקעה בכדי מהא דהאומר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, הוכרח הרא"ש לפרש דהא דפשיטא ליה דלא נפקא בלא גט, משום דגבי גט קיי"ל דכיון דפסקה פסקה ואיתקוש הויה ליציאה, אבל למסקנא דקיי"ל דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, א"כ ממילא בקידושי אשה אין אנו צריכין להך היקשא דויצאה והיתה, אלא אפי' נימא דלא איתקוש כלל הויה ליציאה, אפ"ה באומר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, לא נפקא בלא גט, דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, ואפי' נימא דבגט כה"ג אינה מגורשת משום דהו"ל שיוור, אבל בקידושין כיון דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, לא הוי שיוור כלל כיון דממילא פשטה קידושין לעולם וקדושת הגוף לא פקעה בכדי.

ועיין במרומי שדה שכ' ז"ל, לא נתבאר מנין לו להמקשה ברור שדינא כן. ונראה ע"פ מה שביארנו בפשט הכתוב בעבד עברי, "ובשביעית יצא לחפשי חנם" בלי גט שחרור, משום דס"ד דכיון דעבד עברי גופו קנוי, משו"ה אפילו שמתחילה לא קנאו אלא על שש שנים, מ"מ בעי גט שחרור בשנה השביעית, משו"ה כתיב שאינו כן, ומזה למדנו דקנין אישות דאלימ טפי מעבד עברי, בעי אפי' בכ"ה גט.

כט. א"ל אביי וקדושת הגוף לא פקעה בכדי, והתניא וכו'.

ושייר באיסוריה דלא אסריה אנפשיה, לא הוי לגמרי חתיכה דאיסורא, ולהכי פקע בכדי.

כט. ברין ד"ה ה"נ דאמר לדמי. וכגון דהוי בעל מום, דאילו תם, אפי' אמר לדמי קדוש קדושת הגוף, דקיי"ל המתפס תמימים לבדק הבית וכו'.

וכ' ע"ז בקרן אורה, אין זה מדוקדק, דמה ענין בדק הבית לכאן, הא לדמי עולה הקדיש, ומלתא הוא דאתמר בה הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף. וכ"כ הרש"ש בקיצור. וז"ל תוס' הרא"ש, הקשה ה"ר אליעזר ממיץ, אפילו כי אמר לדמי, היכי פקע מינה קדושת עולה, והאמרינן בפ"ב דבכורות [יד:] הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף. ותירץ, דשאני הכא דאיכא תרתי, דאמר לדמי וגם קבע זמן ל' יום, דגילה בדעתו להקל בקדושתו, הילכך לא חייל עליה קדושת הגוף. ונראה לי דלא קשה, דהא דאמרינן הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, היינו מדרבנן, דכיון דחזי להקרבה והקדישו לדמיו, לא יצא מידי מזבח לימכר לחולין, אבל אם רוצה להקריבו לזבח אחר, הרשות בידו, כי הכא שלשלים יום הקדישו לדמי עולה. ואח"כ לדמי שלמים.

כט: ברין ד"ה הכא שאני. ומהא שמעינן דהאומר סלע זו לצדקה לאחר ל' יום דלא מצי הדר ביה וכו', אבל הרשב"א ז"ל כ' וכו'.

כ' הגרע"א, נראה בברייתא שאמר סלע זו לצדקה לאחר מותי, הוי ספיקא דדינא, דמדברי הר"ן נראה דס"ל דבצדקה שאמר סלע זו לצדקה אחר ל', הוי כמסירתו להדיוט במעכשיו ולאחר ל' יום, וא"כ ה"נ הוי כמעכשיו ולאחר מיתה. אלא דכ' שם הר"ן דהרשב"א מסתפק בזה, דאולי זה רק לבר פדא אבל לדינא י"ל דלא הוי כמעכשיו. וביותר נראה מדברי הרשב"א בחי' יבמות, דאף לבר פדא הטעם דאין יכול לחזור, לא דהוי כמעכשיו, אלא דאלימא הקדש למיהוי כמעשה, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, עיי"ש, וא"כ זהו באמר לצדקה אחר ל', דשפיר חלה לאחר ל' כמו בנותן להדיוט ואמר תקנה לאחר ל', אלא דבהדיוט כה"ג אף בלא חזרה לא חל כלל דאין קנין לאחר מיתה, גם בהקדש לא חל. [יעו"ש דמייתי כן מתשו' הרשב"א].

כט: ברש"י ד"ה הניחא למ"ד. שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך ל' יום אינה מקודשת לשני וכו'.

בהגהות פור"י תמה, הא מפורש במתני' דרפ"ק דקידושין [נח:] דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' ובא אחר וקדשה בתוך ל' דמקודשת לשני, ופלוגתתם היכא דלא קדשה וחזרה בה אי אתי דיבור ומבטל דיבור, אבל מעשה בוודאי מבטל, וי"ל דכוונת רש"י היכא דגירשה השני בתוך ל', דחזרו וחלו קידושי ראשון למ"ד אינה חוזרת.

עייין בחת"ס שכ', דאף לדידיה לא פקעה בכדי אלא עד ההקרבה, אבל אחר שכבר הקריבה לקרבן, שוב לא פקעה קדושה בשום אופן, כגון משהתחיל לשחוט, ואפשר אפי' משמסרה לכהן. וביאר בזה הא דבסוכה לא מהני בה תנאי להתירה כדפריך בפשיטות בביצה [ל:] לאביי גופיה, משום דמשייב בה אפי' פעם אחת, [דבלא ישיבה בלא"ה נמי לא הוה אלא הזמנה בעלמא], הו"ל כהקריבה לחגיגה, ושוב לא פקעה קדושה לכו"ע.

כט. ברין ד"ה וכי קדושה. ותירץ דה"מ בקונם פרטי וכו' ומשו"ה קליש איסוריה ופקע בכדי, אבל קונם כללי וכו'.

וז"ל הריטב"א, והקשיתי קמי מרן נר"ו, הא דתנן [ס.] קונם יין שאני טועם היום וכו', וכל ההוא פרקא מוכח בהדיא שהאוסר דבר עליו בקונם בזמן, כיון שהגיע לזמנו מותר, ותירץ לי מורי, דשאני התם דלא אסר עליה דבר מסוים אלא כל יין שבעולם, ואין האיסור חל עליו כ"כ [כמו] על דבר מסוים דומיא דאשה ודומיא דנטיעות, אבל באוסר דבר מסוים עליו או על אחרים, לא פקע איסורא בכדי דשויהיה חרם.

והקשיתי קמיה מהא דתנן קונם ביתך שאני נכנס מכרו או נתנו לאחרים או שמת והורישו לבניו, מותר ליכנס שם, והא הכא דאסר נפשיה על דבר מסוים, ואפ"ה כי מת או מכרו דלאו ביתו הוא, שרי ופקע איסוריה בכדי, ודנתי לפניו דשמא לא איתמר הך דינא דלא פקעה קדושה בכדי אלא כגון מקדיש דבר שלו ליום אחד, דההוא יומא חל עליה הקדש לגמרי ואסריה אכולי עלמא לבר מגבוה, הילכך כיון דחייל כולי האי לא פקע בכדי וכו', אבל באוסר אותו על מקצת בנ"א ולשאר בנ"א אשתאר חולין ולא נאסר להם כלל וכו', ולא חייל איסוריה כולי האי, וכי מטא זימניה פקע בכדי.

ואפילו באוסר דבר שלו על אחרים כל בני העולם, כיון דלא אסריה אנפשיה ואשתאר תוך זמן איסורו לאחרים בהיתר אצלו, דין הוא דפקע בכדי. ולא דמי לאשה דלדידיה שריא היום ואפ"ה לא פקע בכדי, וכן בהקדש אשתרי לגבוה תוך זמנו, ואפ"ה לא פקעי בכדי, דהתם לא חזי הקדש לאיתסורי אגבוה כלל, וזהו ענין ההקדש שיהיה לשם, ואילו היה אוסרו לשם, לאו הקדש הוא כלל, הלכך לכל מי שראוי ואפשר ליאסר הקדש, כבר נאסר לגמרי, דהיינו לזרים, וכן באשה אין שם אישות אלא להתירה למקדש ולאסרה לאחרים, ואינו משום איסור אישות כלל שתהא אסורה למקדש, ואילו בא לאוסרה אפי' לעצמו, לאו אשת איש היא כלל, הלכך לאינשי דעלמא שהוא בא לאסור, כבר חל האיסור היום לגמרי, ומשו"ה לא פקע בכדי, אבל הכא באוסר ככר זה לכל העולם וזולתו, אפשר היה וראוי לאוסרו אף על עצמו, והוה חייל ותפס איסורא שפיר, וכיון דכן